

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนยั่งยืน กรณีศึกษาองค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดมหาสารคาม
Factors Affecting Sustainable Community Development:
A Case Study of Local Administration Organization in
Maha Sarakham Province

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิทธิชัย ต้นศรีสกุล¹

Assistant Professor Dr. Sittichai Thansriskul

บทคัดย่อ

ปัญหาการจัดการทรัพยากรในชุมชนปัจจุบันเกิดความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชุมชนอย่างมาก ดังนั้นการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืนจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมึรูปแบบของการพัฒนาอย่างยั่งยืนเพื่อเป็นแนวทางในการนำไปปรับใช้ในชุมชนนั้นต่อไป การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อสร้างและพัฒนารูปแบบการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในจังหวัดมหาสารคาม กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ได้แก่ 1) ชุมชนที่ประสบผลสำเร็จในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 6 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนป่าโคกหินลาด ชุมชนหนองโดนท่าตูม ชุมชนป่าโคกใหญ่ ชุมชนดอนมัน ชุมชนศรีสุข และชุมชนบ้านแพง ชุมชนละ 5 คน รวมทั้งหมดจำนวน 30 คน 2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 70 แห่ง แห่งละ 1 คน จำนวน 70 คน 3) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญพัฒนารูปแบบการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน จำนวน 20 คน โดยการเลือกแบบเจาะจงเป็นตัวแทนเข้าร่วมโครงการ เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลคือแบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่ามัธยฐาน และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ ทำการวิจัยตั้งแต่ 1 ตุลาคม 2552 ถึง 31 พฤษภาคม 2553 ผลการวิจัยพบว่า

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์อาจารย์สังกัดวิทยาลัยการเมืองการปกครองมหาวิทยาลัยมหาสารคาม (ภาษาอังกฤษ)

ตัวแทนชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในจังหวัดมหาสารคาม ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุระหว่าง 31-40 ปี ร้อยละ 32.5 มีสถานภาพสมรส ร้อยละ 62 การศึกษาจบชั้นประถมศึกษา ร้อยละ 37.5 และร้อยละ 49 มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนมากกว่า 5,000 บาท

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน มี 3 ปัจจัยหลัก ได้แก่ ปัจจัยการบริหารจัดการด้านธุรกิจชุมชน ปัจจัยการบริหารจัดการด้านสังคม ปัจจัยการบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อม

ส่วนรูปแบบการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในจังหวัดมหาสารคาม มี 8 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1)การศึกษาชุมชน 2)การวิเคราะห์ปัญหาชุมชน 3)การจัดลำดับความต้องการและปัญหาชุมชน 4)การวางแผนแก้ปัญหา 5)การพิจารณาวิธีการดำเนินงาน 6)การดำเนินงาน 7)การประเมินผลงาน และ 8)การทบทวนเพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรค

เมื่อผ่านการพิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญตามเกณฑ์ที่กำหนด ($Mdn > 3.50$ และ $IQR < 1.50$) พบว่ารูปแบบการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในจังหวัดมหาสารคามนี้ จึงมีความเหมาะสมต่อชุมชนในจังหวัดมหาสารคาม

ABSTRACT

Problems of resource management in community in current conditions were more conflict between government and community. It was essential to have a sustainable community development model in order to be a guideline of community application for action. The purposes of this research were to construct and develop the sustainable community development model in Maha Sarakham Province. The subjects used in the research, selected through the purposive sampling, consisted of 1) six successful communities in sustainable community development in Mahasarakham: Pakhok-Hinlad Community, Nongdonthatoom Community, Pakhokyai Community, Donmun Community, Srisook Community, and Banpaeng Community. There were five people for each community (30 people in total), 2) seventy of local administration organizations in Maha Sarakham Province. There was one representative for each organization, (70 persons in total), 3) 20 experts of sustainable community development model. The instruments used for collecting the data were an interview form, and a rating scale questionnaire. The statistics used for analyzing the data were percentage(%), mean($\bar{x}$), standard deviation (S.D), median and quartile range. The research was conducted from 1st October 2009 to 31st May 2010.

The findings of the research reveal that most of the representatives who had participated the sustainable community development project were male. They were 31-40 years of age (32.5 percent), got married (62 percent), graduated from elementary school (37.5 percent), and got average income over 5,000 Baht per month (49 percent). The following three key factors affecting sustainable community development were com-

munity business management, social management, and environmental management. There were eight steps of sustainable community development model in Maha Sarakham Province community study, community problem analysis, needs and community problems ordering, problem-solving plan, consideration for conducting, conducting, work evaluation, and revision for problem-solving and obstacles in order to be accepted by the experts based on the criteria ($Mdn. >3.50$ and $IQR < 1.50$). This indicates that the sustainable community development model was suitable for communities in Maha Sarakham Province

Keywords : Sustainable Community Development, Local Administration Organizations, Maha Sarakham Province

บทนำ

ภายใต้ทิศทางการพัฒนาประเทศ เพื่อความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และอุตสาหกรรม ก่อให้เกิดปัญหาต่อทรัพยากรสาธารณะที่มีชุมชนท้องถิ่นต่างๆ พึ่งพาจัดการทรัพยากรตามวัฒนธรรมเพื่อการดำรงชีพ รัฐร่วมกับกลุ่มทุนสร้างความมั่งคั่งจากทรัพยากรโดยการพัฒนา ในขณะที่ชุมชนท้องถิ่นต้องสูญเสียทรัพยากรซึ่งเป็นปัจจัย 4 ที่สำคัญในการดำรงชีพของคนในชุมชน และยังส่งผลถึงรากฐานทางวัฒนธรรมของชุมชน เกิดปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางสังคมขึ้น (กฤษฎา บุญชัย. 2546 : 73)

จากปัญหาดังกล่าว จึงก่อให้เกิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของชุมชน เพื่อปกป้องสิทธิเสรีภาพของชุมชน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ตามสิทธิและหน้าที่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ส่วนที่ 12 สิทธิชุมชน มาตรา 66 บัญญัติไว้ว่า บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมทั้ง ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน และมาตรา 67 บัญญัติไว้ว่า สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา การได้ ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและ ต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือ คุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครองตามความเหมาะสม ซึ่งสอดคล้อง กับนโยบายของสหประชาชาติที่ได้กำหนดให้ทศวรรษที่ 2005-2014 เป็นทศวรรษ แห่งการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยแนวคิดหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ “การพัฒนาจะต้องเกิดความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจกับธรรมชาติอย่าง ยั่งยืน” และ “การพัฒนาจะต้องเกิดความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจกับวัฒนธรรม

อย่างยั่งยืน” (ธนัทธัญญ์ ฉัตรภักดิ์. 2551 : 27) และสอดคล้องกับแผนแม่บทโลกที่นานาประเทศได้ร่วมลงนามรับเป็นพันธกรณี ณ ประเทศบราซิล เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2535 ได้นิยามการพัฒนาที่ยั่งยืนว่าเป็นการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่รบกวนศักยภาพการพัฒนาของคนรุ่นใหม่ในอนาคต องค์ประกอบหลักของความยั่งยืนแบ่งเป็น 3 มิติ ได้แก่ มิติทางเศรษฐกิจ มิติทางสังคม และมิติทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการพัฒนาที่ยั่งยืนควรเป็นกรรมผสมผสานการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม และระบบนิเวศเข้าไว้ด้วยกันอย่างสมดุล โดยไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งซึ่งกันและกัน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2551 : 7)

การพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทไทยมีพื้นฐานแนวคิดมาจากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่มีดุลยภาพ ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม การพัฒนาทั้ง 3 มิติจะต้องเกื้อกูลและไม่เกิดความขัดแย้งซึ่งกันและกัน โดยมีเป้าประสงค์ของการพัฒนา 4 ประการ ดังนี้ 1) คุณภาพ : มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น 2) เสถียรภาพและการปรับตัว : เศรษฐกิจเกิดการขยายตัวอย่างมีเสถียรภาพทั้งระดับภายในและภายนอกประเทศ 3) การกระจายการพัฒนาอย่างเป็นธรรม : ประชากรมีความเท่าเทียมทั้งทางเพศ อาชีพ รายได้ การศึกษา ความต้องการพื้นฐานในการดำรงชีพ และบริการพื้นฐานทางสังคม 4) การมีระบบบริหารจัดการที่ดี : ประชากรทุกภาคส่วนของสังคม มีโอกาสและสิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร กระบวนการตัดสินใจ และนโยบายสาธารณะแก่ประชาชน โดยผ่านการบริหารจัดการและความร่วมมือแบบบูรณาการของสถาบันการเมือง สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2551 : 9)

การรวมตัวของชุมชนทำให้เกิดทางเลือกในการดำรงชีวิตอันหลากหลาย พึ่งตนเองได้หลายรูปแบบจึงก่อให้เกิดความยั่งยืน โดยชาวบ้านมีทักษะในการพึ่งตนเองที่เกิดจากการผสมผสานความรู้ความสามารถหลาย ๆ ด้านเข้าด้วยกัน มีการดำรงชีวิตอยู่บนฐานของครอบครัวและเครือญาติมากขึ้น ปัจจุบันพบว่ามีหลายชุมชนที่ดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน ได้แก่ ชุมชนตลาดดอนหวาย จังหวัด

นครปฐม ชุมชนตลาดสามชุก100 ปีจังหวัดสุพรรณบุรี ชุมชนธนาครานุ ชุมชน
ลุ่มน้ำสงคราม ชุมชนเมืองเตา อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม และ
อีกหลายๆ ชุมชนที่ดำรงวิถีชีวิตอยู่อย่างยั่งยืน โดยชุมชนได้ใช้ระบบการพึ่งตนเอง
และระบบการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันตามกระบวนการทางภูมิปัญญาในสังคม
ของชุมชนจากอดีต ร่วมกันพัฒนาระบบการจัดการด้านต่าง ๆ ขึ้นมา

ผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาของชุมชนที่ยั่งยืน ดังนั้น
ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ด้วย
การวิเคราะห์และสังเคราะห์เอกสารและการถอดองค์ความรู้ในการบริหารจัดการ
พัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในจังหวัดมหาสารคามโดยใช้เทคนิคเดลฟาย ด้วยเหตุนี้
ผู้วิจัยจึงเห็นว่าผลการศึกษาวิจัยในครั้งนี้จะมีคุณค่าอย่างยิ่งตามวัตถุประสงค์
และนโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชนที่ต้องการจะพัฒนา
ชุมชนตนเองให้เกิดความยั่งยืนและได้รูปแบบการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนและ
มีประสิทธิภาพในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนอื่นๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนขององค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อค้นหารูปแบบและพัฒนารูปแบบการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน
ในจังหวัดมหาสารคาม

สมมติฐานของการวิจัย

รูปแบบการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนผ่านเกณฑ์การพิจารณาจาก
ผู้เชี่ยวชาญตามที่ได้กำหนดไว้คือ ($Mdn > 3.50$ และ $IQR < 1.50$)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การวิจัยครั้งนี้จะทำให้ได้รูปแบบการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน โดยผ่านกระบวนการวิจัยและพัฒนาอย่างเป็นระบบ ด้วยการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญและทดสอบประสิทธิภาพด้วยการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนกับชุมชนที่เข้าร่วมโครงการ ดังนั้นจึงเป็นรูปแบบการพัฒนาชุมชนที่มีประสิทธิภาพอย่างยั่งยืน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำข้อมูลที่ได้ค้นพบไปใช้ในการพัฒนากระบวนการพัฒนาชุมชนให้สำเร็จอย่างยั่งยืนและมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาข้อมูลเฉพาะชุมชนในจังหวัดมหาสารคาม ที่ดำเนินการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ข้อมูลที่ได้จะนำมาประกอบการสร้างและพัฒนารูปแบบของผู้วิจัย ดังนั้นจึงจำเป็นต้องศึกษาข้อมูลการดำเนินพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนซึ่งความรู้แนวใหม่ที่ได้รับจะสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายมากขึ้น ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ ดังนี้

1. พื้นที่วิจัย คือ ชุมชนที่อยู่ในเขตพื้นที่รับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 70 แห่ง
2. ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เริ่มตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2552 ถึง 31 พฤษภาคม 2553
3. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่
 - 3.1 ตัวแปรต้น คือ รูปแบบการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน
 - 3.2 ตัวแปรตาม คือ ผลของการพัฒนารูปแบบการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน หมายถึง สาเหตุที่ทำให้ชุมชนดำรงอยู่ในชุมชนอย่างมีความสุขและสามารถพึ่งพาตนเองได้
2. ชุมชนยั่งยืน หมายถึง รูปแบบในการดำเนินวิถีชีวิตของคนในชุมชนที่อยู่ได้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตามหลักของเศรษฐกิจพอเพียง
3. รูปแบบการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน หมายถึง แผนงานที่วางไว้เป็นแนวดำเนินการตามความคิดของกระบวนการการพัฒนาชุมชน ที่ชุมชนใช้ในการพัฒนาตนเองให้อยู่ได้อย่างยาวนาน โดยผ่านกระบวนการวิจัย
4. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดมหาสารคาม หมายถึง องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีหน้าที่รับผิดชอบและดูแลชุมชนในจังหวัดมหาสารคาม ที่สุ่มเลือกมา 70 แห่ง
5. ประสิทธิภาพของรูปแบบการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน หมายถึง ผลที่เกิดจากการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญต่อรูปแบบการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้มีการดำเนินการดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย 1) ประชากรสำหรับพัฒนารูปแบบการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนที่ผู้วิจัยสร้างและพัฒนาขึ้น ได้แก่ ชุมชนที่ประสบผลสำเร็จในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 6 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนป่าโคกหินลาด ชุมชนหนองโดนท่าตูม ชุมชนป่าโคกใหญ่ ชุมชนดอนมัน ชุมชนศรีสุข และชุมชนบ้านแพ่ง องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 147 แห่ง ที่ได้ทำการสุ่มมาศึกษาวิจัยจำนวน 70 แห่ง และผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน จำนวน 20 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ทำการคัดเลือกจากกลุ่ม

ประชากรข้างต้นโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คือ 1) เป็นตัวแทนเข้าร่วมโครงการชุมชนละ 5 คน รวมทั้งหมด 30 คน โดยใช้เกณฑ์การพิจารณาการคัดเลือกผู้ที่มีคุณสมบัติ ดังนี้ 1) เป็นบุคคลที่มีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนตั้งแต่เริ่มต้น 2) เป็นบุคคลที่อาศัยอยู่ในชุมชนนั้นจริงๆ และยังคงทำหน้าที่ในการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง 3) เป็นตัวแทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 70 แห่ง หน่วยงานละ 1 คน รวมทั้งหมด 70 คน โดยใช้เกณฑ์การพิจารณาเลือกจากบุคคลผู้เป็นนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล และอบต. ในจังหวัดมหาสารคาม หรือเป็นบุคคลที่รับผิดชอบในการดำเนินงานในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดมหาสารคาม 4) เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน จำนวน 20 คน โดยพิจารณาคัดเลือกจากบุคคลที่ปฏิบัติหน้าที่ด้านการพัฒนาชุมชนจนเป็นที่ยอมรับ มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน และเป็นผู้ให้คำปรึกษาไม่น้อยกว่า 10 ปี

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย

2.1.1 เครื่องมือสำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลในการร่างรูปแบบการพัฒนาที่ยั่งยืน จากตัวแทนชุมชนและบุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ในองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 120 คน ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง

2.1.2 เครื่องมือที่ใช้พัฒนารูปแบบการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในจังหวัดมหาสารคาม จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 20 คน โดยใช้เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) ได้แก่

1) ร่างรูปแบบการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในจังหวัดมหาสารคาม

2) แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับความเหมาะสมและความเป็นได้ของรูปแบบการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในจังหวัดมหาสารคาม

2.2 การสร้างเครื่องมือ

2.2.1 แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview)

ลักษณะแบบ Opened-End สัมภาษณ์ตัวแทนชุมชนทั้ง 6 ชุมชนที่ประสบผลสำเร็จในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนโดยการเปิดโอกาสให้ผู้ถูกสัมภาษณ์มีโอกาสตอบอย่างอิสระ ลักษณะแนวคำถาม คือ เพราะอะไร ทำไม อย่างไร มีโครงร่างสัมภาษณ์ชัดเจน จำนวน 30 คน

2.2.2 ร่างรูปแบบการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในจังหวัดมหาสารคาม มีขั้นตอนดำเนินการสร้าง ดังนี้

1) วิเคราะห์ สังเคราะห์ เอกสาร งานวิจัย และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน ประกอบด้วย

1.1) ทฤษฎีที่ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา ประกอบด้วย ทฤษฎีการเกลี้ยกล่อมมวลชน ทฤษฎีการระดมสร้างขวัญ ทฤษฎีการสร้างผู้นำ ทฤษฎีการใช้วิธีและระบบทางการบริหาร ทฤษฎีด้านจิตวิทยาสังคม ทฤษฎีการเรียนรู้ ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และทฤษฎีด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ

1.2) หลักการพัฒนาชุมชน

1.3) เป้าหมายของการพัฒนาชุมชน

1.4) คุณลักษณะของผู้ยอมรับการเผยแพร่

1.5) กระบวนการพัฒนาชุมชน

1.6) การประเมินผล

1.7) และเอกสารอื่นๆ

2) ประชุมเชิงปฏิบัติการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน จากตัวแทนของชุมชนทั้ง 6 ชุมชน และตัวแทนจากหน่วยงานที่ปฏิบัติหน้าที่ในองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น 70 แห่ง โดยมีกำหนดการ 1 วัน ซึ่งมีวิธีดำเนินการ ดังนี้

2.1) ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนในจังหวัดมหาสารคาม

2.1.1) ศึกษาสภาพปัญหาชุมชน วิเคราะห์ สังเคราะห์ รูปแบบการพัฒนาชุมชนจากชุมชนที่ประสบผลสำเร็จในการพัฒนา อย่างยั่งยืนในจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 6 ชุมชน

2.1.2) ศึกษาเป้าหมายการพัฒนาชุมชนของ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดมหาสารคาม และชุมชนที่ประสบผลสำเร็จ ในการพัฒนาอย่างยั่งยืนทั้ง 6 ชุมชนในจังหวัดมหาสารคาม

2.1.3) ศึกษาการดำเนินงานพัฒนาชุมชนอย่าง ยั่งยืนของชุมชนทั้ง 6 แห่ง ในจังหวัดมหาสารคาม

2.2) ระดมสมองออกแบบร่างรูปแบบการพัฒนา ชุมชนอย่างยั่งยืนโดยนำข้อมูลจาก 2.2.1 มาร่วมในการพัฒนารูปแบบการพัฒนา ชุมชนอย่างยั่งยืน มีวิธีการดังนี้

2.2.1) เขียนแผนผังกระบวนการเผยแพร่ เพื่อ วางโครงสร้างรูปแบบการเผยแพร่

2.2.2) เขียนคำอธิบายตามแผนผังกระบวนการ เผยแพร่

2.2.3) นำเสนอร่างรูปแบบเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ เพื่อประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการพัฒนาชุมชน อย่างยั่งยืน

3) ขั้นตอนการพัฒนารูปแบบ นำรูปแบบการพัฒนาชุมชน อย่างยั่งยืนเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 20 คน สอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับ รูปแบบการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ด้วยเทคนิคเดลฟาย

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 เก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ 20 คน ในการพิจารณารูปแบบการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ใช้ระยะเวลา 3 เดือน (แบบสอบถามแต่ละรอบจะถูกพิจารณาและแก้ไขภายใน 1 เดือน) มีวิธีการ ดังนี้

3.1.1 ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยตนเอง กรณีที่ผู้เชี่ยวชาญมีข้อสงสัยในขั้นตอนของการเผยแพร่และต้องการชี้แจงรายละเอียดหรือให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

3.1.2 จัดส่งทางไปรษณีย์

3.2 แบบสัมภาษณ์การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนจากตัวแทนชุมชน 30 คน จาก 6 ชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน เกี่ยวกับการแก้ปัญหา อุปสรรคการพัฒนาชุมชน ปัจจัยที่มีผลทำให้ชุมชนเกิดความยั่งยืน และกระบวนการปฏิบัติในการพัฒนาชุมชน โดยผู้วิจัยแบ่งกลุ่มตัวแทนชุมชน แต่ละชุมชนออกเป็น 6 ชุมชน ให้ผู้ช่วยวิจัยประจำกลุ่มละ 2 คน สัมภาษณ์กระบวนการปฏิบัติการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ปัญหา อุปสรรค และปัจจัยที่ทำให้ชุมชนยั่งยืนจนถึงปัจจุบัน

3. รวบรวมข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลทุกฉบับสรุปข้อมูลการสัมภาษณ์ไปประกอบการสร้างรูปแบบการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิจัยครั้งนี้วิเคราะห์ข้อมูลโดยเครื่องคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป มีวิธีการดังนี้

1.1 ตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลทุกฉบับ

1.2 กำหนดรหัสตามตัวแปรที่กำหนด

1.3 นำข้อมูลทั้งหมดจากแบบสอบถามลงรหัสการวิเคราะห์

1.4 บันทึกข้อมูลลงคอมพิวเตอร์ ประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการทางสถิติด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป

2. ลักษณะของเครื่องมือและเกณฑ์การแปลผล เครื่องมือพัฒนารูปแบบการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนจากผู้เชี่ยวชาญ ประกอบด้วยสาระสำคัญ ดังนี้

2.1 แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญต่อรูปแบบการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในจังหวัดมหาสารคาม รอบที่ 1 มีรายละเอียดดังนี้

2.1.1 แบบสอบถามความคิดเห็นรอบที่ 1 ให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ต่อกระบวนการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นในรูปแบบการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในจังหวัดมหาสารคาม สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ตลอดจนการสังเคราะห์ข้อเสนอแนะ

2.1.2 แบบสอบถามความคิดเห็นรอบที่ 2 เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญพิจารณาความเหมาะสมและความเป็นไปได้เกี่ยวกับรายละเอียดของกระบวนการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในจังหวัดมหาสารคาม เป็นข้อคำถามปลายปิด สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่ามัธยฐาน (Median) ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range) ตลอดจนการสังเคราะห์ข้อเสนอแนะ

2.1.3 แบบสอบถามความคิดเห็นรอบที่ 3 เป็นการพิจารณาของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญรอบสุดท้ายเพื่อยืนยันหรือเปลี่ยนแปลงผลการตอบในแบบสอบถามรอบที่ 2 สถิติที่ใช้วิเคราะห์แบบสอบถาม ได้แก่ ค่าความถี่ ค่ามัธยฐาน ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ แบบสอบถามในรอบนี้จะนำเสนอตำแหน่งค่ามัธยฐาน และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ ตำแหน่งคำตอบของผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนที่ตอบในรอบที่ 2 สัญลักษณ์ที่ใช้แทนค่าคะแนนการพิจารณามีดังนี้

สัญลักษณ์ในแบบสอบถาม (รอบสุดท้าย)

Mdn หมายถึง ค่ามัธยฐาน ซึ่งแทนด้วยสัญลักษณ์ ✦

IQR หมายถึง ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ เป็นค่าที่แสดงถึงระยะห่างระหว่างควอไทล์ที่ 3 กับควอไทล์ที่ 1 ($Q3-Q1$) ซึ่งแทนด้วยสัญลักษณ์

* เป็นสัญลักษณ์ที่แทน ตำแหน่งคำตอบของผู้เชี่ยวชาญในรอบที่ 2

✓ เป็นสัญลักษณ์ที่แทน ตำแหน่งคำตอบของผู้เชี่ยวชาญในรอบที่ 3 ประกอบการพิจารณาการคงคำตอบเดิมหรือเปลี่ยนคำตอบใหม่

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. สถิติที่ใช้ในการพัฒนารูปแบบการเผยแพร่ความรู้เรื่องการแก้ไขสภาพดินเค็ม

1.1 ค่าร้อยละ

1.2 ค่ามัธยฐาน (Median)

1.3 ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range)

2. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์หาคุณภาพเครื่องมือ

2.1 ค่าความเที่ยงตรง (Validity)

2.2 ค่าความเชื่อมั่น (Reliability)

ผลการวิจัย

จากการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนยั่งยืน กรณีศึกษา องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดมหาสารคาม มีรายละเอียดดังนี้

1. ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในจังหวัดมหาสารคาม พบว่ามี 3 ปัจจัยหลัก ได้แก่ 1) ปัจจัยการบริหารจัดการด้านธุรกิจชุมชน 2) ปัจจัยการบริหารจัดการด้านสังคม 3) ปัจจัยการบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน นอกจากนี้ยังพบว่า ปัญหาและอุปสรรคของการพัฒนาชุมชนไม่ให้เกิดความยั่งยืน มี 8 ประเด็น ได้แก่ 1) ขาดการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง 2) ขาดการประสานความร่วมมือกันอย่างจริงจัง 3) ขาดผู้รับผิดชอบอย่างต่อเนื่องของกิจกรรม 4) จิตสำนึกร่วมของชาวบ้านยังไม่เพียงพอ 5) ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการหรือกิจกรรมนั้น 6) ขาดผู้นำที่เข้มแข็ง หรือไม่มีแนวคิดในการพัฒนา 7) ขาดเงินทุนในการจัดตั้งกองทุนหรือกลุ่ม และ 8) ขาดความซื่อสัตย์และโปร่งใสในการจัดสรรงบประมาณ

2. รูปแบบการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในจังหวัดมหาสารคาม เมื่อผ่านการพิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญมีความเหมาะสมและเป็นไปได้ตามเกณฑ์ที่กำหนด ($Mdn > 3.50$ และ $IQR < 1.50$) รูปแบบการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน มีกระบวนการดำเนินการ 8 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) การศึกษาชุมชน

2) การวิเคราะห์ปัญหาชุมชน 3) การจัดลำดับความต้องการและปัญหาชุมชน
4) การวางแผนแก้ปัญหา 5) การพิจารณาวิธีการดำเนินงาน 6) การดำเนินงาน
7) การประเมินผลงาน และ 8) การทบทวนเพื่อแก้ไขปัญหาลักษณะอุปสรรค โดย
เน้นการมีส่วนร่วมจากบ้าน วัด โรงเรียน ชุมชนภายนอกและหน่วยงานภาครัฐ

นอกจากนี้พบว่า การพัฒนารูปแบบการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน สามารถ
ช่วยให้ชุมชนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานรัฐมีแนวทางในการพัฒนา
ชุมชนให้เกิดความยั่งยืนได้อย่างถูกต้องและครอบคลุมกับหลักการพัฒนายั่งยืน
ด้วยกระบวนการดำเนินงานที่เน้นหลักการและทฤษฎี เศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ จึง
ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถนำรูปแบบการพัฒนา
ชุมชนอย่างยั่งยืนนี้ไปใช้แก้ไขปัญหาชุมชนที่ไม่ยั่งยืนอื่นๆ ต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไปในการนำไปใช้

1.1 การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนเพื่อนำ
มาพัฒนารูปแบบการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนควรดำเนินการให้ครอบคลุมทั้ง 3
ปัจจัยหลักของการพัฒนาอย่างยั่งยืน

1.2 กระบวนการในการจัดตั้งชุมชนเพื่อให้เกิดความยั่งยืนเน้นที่
กระบวนการเข้ามามีส่วนร่วมและส่งเสริมหรือกระตุ้นให้คนในชุมชนเข้ามามี
ส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

2.1 ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลให้การพัฒนาชุมชนเกิดความไม่ยั่งยืน
ในชุมชนที่ไม่ประสบผลสำเร็จในการพัฒนาชุมชน

2.2 ควรศึกษาชุมชนที่ประสบผลสำเร็จในกระบวนการพัฒนาอย่าง
ยั่งยืนให้หลากหลายชุมชน เพื่อให้รูปแบบการพัฒนาชุมชนเกิดความสมบูรณ์
ยิ่งขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

การทำวิจัยฉบับนี้ สำเร็จสมบูรณ์ลุล่วงไปได้ด้วยความกรุณาและความช่วยเหลือของ รองศาสตราจารย์ สีดดา สอนศรี คณบดีวิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่ให้ความอนุเคราะห์ห้องสมุดวิทยุจากงบประมาณเงินรายได้ประจำปี 2552 ของวิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เรืองยศ จันทรสามารถ ที่ช่วยให้คำปรึกษาและประสานงานทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการวิจัย ตั้งแต่เริ่มต้นจนเสร็จสมบูรณ์

ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชวลิต ชูก่าแพง อาจารย์ ดร. รังสรรค์ โฉมยา และรองศาสตราจารย์ ดร. สุทธิพงศ์ หกสุวรรณ ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้

ความมีคุณค่าและประโยชน์ที่เกิดจากการทำวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยขอขอบแต่คุณพ่อชวนและคุณแม่บุหงา ต้นศรีสกุล บุรพาจารย์และผู้มีพระคุณทุกท่านที่มีส่วนทำให้ประสบผลสำเร็จ

เอกสารอ้างอิง

กรมพัฒนาชุมชน. (2553) **การพัฒนาชุมชน**. ค้นเมื่อ 7 มิถุนายน 2553. จาก <http://www.cdd.go.th>

กฤษฎา บุญชัย และคณะ. (2546). **สู่การปฏิรูปฐานทรัพยากร**. กรุงเทพฯ : พลวัตรขบวนการเคลื่อนไหวด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมภาคประชาชน.

ธัญญ์ ฐิตร์ภักตร์. (2551). **การศึกษากับการพัฒนาที่ยั่งยืน แนวทางและวิธีการที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน**. กรุงเทพฯ : ไทยพัฒนา.

- พิสันต์ ประทานชวน. (2552). การพัฒนาชุมชน. ใน เอกสารประกอบการบรรยายกรมการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนา.
- สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี.(2543). ข้อมูลประกอบการตรวจติดตามแผนปฏิบัติการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมื่อเผชิญวิกฤตของผู้ตรวจราชการสำนักนายกรัฐมนตรี ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2543. กรุงเทพฯ : สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี.
- Carry, Lo J. (1976). *Community Development as Process*. Missouri : Columbia University of Missouri Press.
- Devid W. Drakakis - Smith. (1990). "Third World Cities: Sustainable Urban Development," *Urban Studies*. 32(4-5), 659-677.
- Herbert Girardet. (2003). *Creating Sustainable Cities*. Totnes, Devon: Green Books for The Schumacher Society.
- United Nations. (1997). *Special Session of the General Assembly to Review and Appraise the Implementation of Agenda 21*. New York: United Nations.